

УДК 355. 40

Р. О. Гончар

МОНІТОРИНГ ТА АНАЛІЗ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ ЯК СПОСІБ ОДЕРЖАННЯ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ОРГАНАМИ РОЗВІДКИ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК

Обґрунтовано можливість застосування моніторингу й аналізу відкритих джерел інформації як способу здобуття розвідувальної інформації органами розвідки внутрішніх військ МВС України.

Ключові слова: органи розвідки, розвідувальна інформація.

Постановка проблеми. Розвідка є основним видом бойового забезпечення виконання службово-бойових завдань (СБЗ) внутрішніми військами (ВВ) МВС України. Детальна, своєчасна і достовірна розвідувальна інформація (РІ) щодо можливої протидії, умов місцевості забезпечує якісну підготовку та виконання внутрішніми військами СБЗ за різних умов обстановки. Якщо під час виконання повсякденних службово-бойових завдань ВВ за звичайних умов обстановки діяльність органів управління розвідки та розвідувальних органів військ будується, головним чином, шляхом отримання необхідної РІ від розвідувальних органів взаємодіючих структур, то під час виконання внутрішніми військами СБЗ за умов введення режиму надзвичайного стану, підготовки та ведення територіальної оборони роль органів управління розвідки та органів розвідки військ у забезпеченні виконання СБЗ буде важко переоцінити.

На цей час у внутрішніх військах функціонує система розвідки (СР), яка у першому наближенні задовольняє потреби військ. Проте її функціонування обмежено чинними законодавчими і нормативними документами, що регламентують службово-бойову діяльність (СБД) внутрішніх військ МВС України. За чинним законодавством [1; 2] органи та підрозділи розвідки ВВ не визначені у системі розвідувальних органів держави, тому вони не розглядаються розвідувальними службами держави як суб'єкти взаємодії за відповідними напрямками. Водночас згідно із законодавчими документами [3; 4; 5] внутрішні війська як військово-формування держави повинно здійснювати розвідку – найважливіший вид бойового забезпечення виконання СБЗ. Тому у структурі ВВ МВС України створено органи управління розвідки та розвідувальні підрозділи, які виконують визначені службово-бойові завдання.

© Р. О. Гончар

Існуючі способи отримання розвідувальної інформації не дозволяють СР військ виконувати основні функції, а саме: 1) виключити раптовість дій кримінальних, екстремістських, терористичних, диверсійно-розвідувальних, незаконних воєнізованих (збройних) формувань та груп; 2) забезпечити ефективне застосування сил та засобів частин і з'єднань ВВ з метою нейтралізації противника та успішного виконання СБЗ.

Отже, актуальним є питання щодо вдосконалювання як існуючих способів отримання потрібної РІ, так і впровадження новітніх способів розвідки об'єктів ВВ у межах чинного законодавства.

У статті пропонується й обґрунтовується застосування моніторингу й аналізу відкритих джерел інформації як способу одержання розвідувальної інформації органами розвідки внутрішніх військ під час виконання службово-бойових завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання організації розвідки на основі аналізу відкритих джерел інформації для розвідувальних служб, правоохоронних і військових формувань досліджувалося науковцями та фахівцями з розвідки ще з першої половини ХХ ст. Наприклад, розвідка з використанням відкритих джерел інформації (Open Source Intelligence – OSINT) є одним із семи видів (залежно від типу сил та засобів, які застосовуються) військової розвідки США ще з часів Другої світової війни [6]. Ефективне використання інформації з відкритих джерел в інтересах політичної та військової розвідки розглянуто у працях [6 – 9]. Окремі аспекти застосування визначеного методу (виду) у системі поліцейської розвідки розглядали такі вчені, як Ф. Шреєр [9], С. Гарфінкель [10], А. Осипенко [11], М. Савелій [12; 13]. За визначеною тематикою опубліковано певну кількість наукових праць, розроблено відповідні методики, в яких використано

результати досліджень та відображено різні погляди щодо отримання потрібної розвідувальної інформації з відкритих джерел.

Моніторинг та аналіз відкритих джерел інформації розглядаються у працях [14; 15; 16] як основні способи ведення економічної розвідки та “бізнес-розвідки” (“business intellіgenc”, або BI), які проводяться з метою збирання й аналізу інформації про ринки товарів і послуг, клієнтів, контрагентів, конкурентів і технології, необхідної для успішного розвитку бізнесу.

Щодо внутрішніх військ як важливого складника системи забезпечення внутрішньої та воєнної безпеки держави питання стосовно використання моніторингу й аналізу відкритих джерел інформації як способу одержання розвідувальної інформації органами розвідки у науковій літературі не з’ясовано.

Мета статті – запропонувати й обґрунтувати можливість застосування моніторингу й аналізу відкритих джерел інформації як способу одержання розвідувальної інформації органами розвідки внутрішніх військ МВС України.

Виклад основного матеріалу. Досить часто серед вітчизняних фахівців у сфері воєнної безпеки держави та науковців виникає питання: чи потрібна розвідка внутрішнім військам як військовому формуванню держави з правоохоронними функціями? Якщо так, то яка і за яких умов вона повинна здійснюватись, якими формами та способами? Яка має бути організаційно-штатна структура органів управління розвідки та органів розвідки?

Проведений аналіз воєнно-політичної обстановки навколо нашої держави [17; 18], загальних тенденцій сучасної збройної боротьби, досвіду функціонування подібних до ВВ військових та правоохоронних формувань провідних країн світу (внутрішні війська МВС Російської Федерації, жандармерії Франції, системи правоохоронної розвідки США) засвідчив, що внутрішнім військам МВС України потрібна власна система розвідки, яка була б організаційно-інформаційною. У структурі військ функціонує система розвідки під керівництвом Служби розвідки та протидії тероризму Головного управління внутрішніх військ (ГУВВ), яка здійснює розвідувальне забезпечення виконання повсякденних службово-бойових завдань. Водночас є низка проблемних питань функціонування існуючої СР в умовах імовірного введення режиму

надзвичайного стану та воєнного стану, підготовки та ведення територіальної оборони.

У зв’язку з цим в Академії внутрішніх військ МВС України проводяться прикладні наукові дослідження з метою обґрунтування перспективної СР, яка забезпечить виконання СБЗ, що покладаються на ВВ за різних умов обстановки. Удосконалення системи розвідки військ, у свою чергу, передбачає запровадження сучасних способів здобування необхідної розвідувальної інформації.

Процеси глобалізації, які характеризують сучасний етап розвитку людства, пов’язані з динамічним розвитком і вдосконалюванням інформаційних технологій та циркуляцією великих обсягів різномірної інформації у відкритому доступі. На цей час інформація є потужним важелем впливу на будь-які сфери життя суспільства. Це зумовлено запровадженням світових інформаційних систем, що функціонують на основі глобальних комп’ютерних мереж. Новітні інформаційні технології стали застосовуватися як інструменти збирання і накопичення великих обсягів інформації, причому не тільки державного, комерційного, але й особистісного, конфіденційного характеру.

Сучасні кримінальні, екстремістські, терористичні формування та групи активно використовують інформаційні технології для підготовки, організації, координації дій та пропаганди своїх злочинних намірів. Стільниковий зв’язок, електронна пошта, інші програми для спілкування у комп’ютерній мережі Інтернет (КМІ) значно підвищили можливості зазначених вище угруповань в їх протизаконній діяльності.

Так, призвідниками масових безладів і погромів, що охопили міста Великої Британії і, зокрема, столицю Сполученого Королівства у серпні 2011 р., Британський уряд назвав соціальні мережі “Facebook” і “Twitter”. Виступаючи у Британському парламенті, прем’єр-міністр Великої Британії Девід Кемерон оголосив, що у ході масових заворушень молодь активно використовувала сучасні засоби зв’язку та соціальні мережі [19]. Загальною тенденцією сучасного світу є стимулювання масових безладів шляхом поширення певної інформації у соціальних мережах, наприклад, у Молдові навесні 2009 р., у Москві у листопаді 2010 р. Значна роль соціальних мереж в організації “арабської весни”, низки спонтанних масових протестних

акцій і державних переворотів у країнах Північної Африки та Близького Сходу у 2011 р. відзначається багатьма аналітиками, самими учасниками заворушень та світовим співтовариством у цілому [20].

Учасники масових безладь використовують соціальні мережі КМІ для внутрішніх організаційних цілей: зібрання учасників, організації протидії правоохоронним органам, координації дій тощо. Кілька років тому учасники масових безладь так само використовували мобільні телефони. Однак соціальні медіа спростили децентралізовану організацію протесту та привнесли у цей процес безпрецедентні швидкість і масштаб.

Використання відкритих джерел поширення інформації об'єктами розвідки внутрішніх військ є реальністю сьогодення, проте у разі вмілої реалізації розвідувальних даних (РД), отриманих у результаті їх моніторингу й аналізу, визначена інформація може стати ключовою для успішного виконання СБЗ внутрішніми військами.

За оцінками фахівців з розвідки, з відкритих джерел розвідувальні служби добувають від 45 до 85 % розвідувальних даних. При цьому частка витрат, наприклад, у розвідувальному бюджеті США на OSINT, становить лише близько 1 %.

Терміном OSINT (Open Source INTelligence) прийнято називати збирання й аналіз розвідувальних даних на основі інформації із загальнодоступних джерел. Розвідувальна інформація може бути отримана: 1) з офіційних джерел; 2) з неофіційних відкритих джерел; 3) із засобів масової інформації; 4) з оголошень; 5) з реклами; 6) із баз даних; 7) від експертів; 8) шляхом аналізу або спеціального оброблення даних, текстів за прямими або непрямими ознаками. Разом з тим, значний обсяг такої інформації потребує використання спеціалізованих інформаційних технологій. Головною проблемою в OSINT є пошук змістовних і надійних джерел серед великого обсягу загальнодоступної інформації. Якщо ж такі джерела знайдені, то отримання з них розвідувальних даних не становить великих труднощів. Відкриті джерела інформації вивчають у кожній державі, яка приділяє увагу розвідці.

Для обґрунтування визначеного способу розвідки в інтересах внутрішніх військ МВС України пропонуємо такі визначення.

Відкриті джерела інформації – це такі джерела, які поширюють інформацію,

призначену для користування без будь-яких умов, заборон, винятків і доступ до яких відбувається легально без порушень чинного законодавства [21; 22; 23].

Моніторинг відкритих джерел інформації – це такий структурований огляд (система спостережень) у відкритих джерелах інформації за станом визначеного об'єкта, який дозволяє швидко отримати уявлення про відображення конкретного об'єкта у відкритих джерелах інформації для подальших статистичних та аналітичних досліджень.

Аналіз відкритих джерел інформації – це процес обробки певного масиву інформації з відкритих джерел, який полягає у перетворенні знайденої розвідувальної інформації на кінцеві розвідувальні дані з метою приведення розрізнених відомостей про об'єкт розвідки у логічно обґрунтовану систему залежностей (просторово-часових, причинно-наслідкових тощо).

Пошук інформації у відкритих джерелах в Україні не заборонений законом, тобто збирати інформацію може кожна організація чи громадянин, зокрема, за умови не використовувати заборонених методів, що порушують гарантовані Конституцією права і свободи людини.

Моніторинг та аналіз відкритих джерел інформації як спосіб одержання розвідувальної інформації органами розвідки ВВ є ефективним унаслідок того, що РД з відкритих джерел інформації інколи не тільки не відрізняються від секретів, але часто можуть перевершувати їх своєю цінністю. Загальна цінність розвідувальних даних, отриманих у результаті моніторингу й аналізу відкритих джерел інформації, визначається низкою аспектів, серед яких – оперативність надходження, обсяг, якість, легкість подальшого використання та вартість одержання.

Оперативність. Коли у будь-якому регіоні будь-якої держави світу настає криза, а можливості розвідки у такому регіоні обмежені, аналітики розвідувальних служб найчастіше вмикають телевізор або звертаються за інформацією до КМІ. Обстановка, яка стрімко змінюється під час будь-яких криз, найповніше відбивається саме у поточних новинах. Наприклад, отримавши (встановивши) інформацію про загрозу ймовірної сутички угруповань уболівальників під час футбольного матчу, яка найчастіше відбувається за межами стадіону у зоні відповідальності підрозділів ВВ, що

забезпечують охорону громадського порядку, можемо застосувати визначений метод розвідки. Зокрема, провівши моніторинг та аналіз відповідних сайтів і форумів футбольних фанів, встановити: 1) імовірність сутички; 2) місце і час її виникнення; 3) шляхи висування учасників та приблизну їх чисельність; 4) екіпірування та озброєння; 5) активних членів угруповань тощо. Реалізація визначеної інформації дозволить оперативно нейтралізувати ймовірний інцидент, а внесення цих даних до інформаційної бази даних – запобігти подібній ситуації у майбутньому.

Обсяг. Особливістю багатьох медіагруп та інформаційних порталів, що наразі функціонують в Україні, є їх значні можливості в отриманні інформації. У світі завжди буде набагато більше блогерів, журналістів, незалежних експертів, телереporterів та інших обізнаних людей, ніж кадрових розвідників будь-якої розвідувальної служби. Проте, як переконує досвід, грамотно зібрані фрагменти інформації з відкритих джерел у сукупності можуть бути еквівалентні секретним розвідувальним звітам або навіть більш значущі за них.

Наприклад, накопичивши і систематизувавши різнопланову інформацію про анонсований масовий захід якогось об'єднання (політичної партії) та звернувшись до історії проведення подібних заходів (баз даних) визначеного об'єднання, можемо передбачити сценарій подій і підготувати підрозділи ВВ до нейтралізації провокацій та дій груп порушників громадського порядку.

Якість. У роботі розвідувальних органів будь-якої країни найбільш проблемним є питання достовірності отриманої РІ. Розвідувальні органи ВВ не мають можливості здобувати РІ агентурними методами. У той же час якісний аналітичний аналіз інформації (довідки, звіти, думки фахівців, наукові публікації) з відкритих джерел забезпечать надходження та накопичення необхідних РД. Об'єктами розвідки ВВ є диверсійно-розвідувальні групи (ДРГ) евентуального противника. Проте бракує повної інформації про ДРГ суміжних з Україною держав [17]. Моніторинг та аналіз відкритих джерел інформації дозволять своєчасно відстежувати та використовувати інформацію з цього питання. Наприклад, дислокація румунського батальйону спеціальних операцій “Vulturii” у м. Тиргу Муреш до 2006 р. становила державну

таємницю, доки його не відвідав начальник штабу збройних сил США, а американське посольство в Румунії не опублікувало у зв'язку з цим прес-реліз, що спричинило дипломатичний скандал. До цього моменту румунські спецслужби провели низку акцій для виключення будь-якого обговорення в Інтернеті питань про цей підрозділ (призначення, назва, дислокація). Деякі провайдери за такі спроби були притягнуті до кримінальної відповідальності [24].

Легкість використання. Органи розвідки ВВ не є складником системи розвідки держави. Тому отримання необхідної розвідувальної інформації потребує значних зусиль щодо узгодження грифів та режимів доступу до такої інформації. Усе це робить надзвичайно важким не тільки оперативність надходження, але й змістовність РІ. У свою чергу, інформація з відкритих джерел, отримана своїми органами розвідки, на порядок підвищить оперативність прийняття рішень та забезпечить безперешкодне її циркулювання у системі розвідки ВВ.

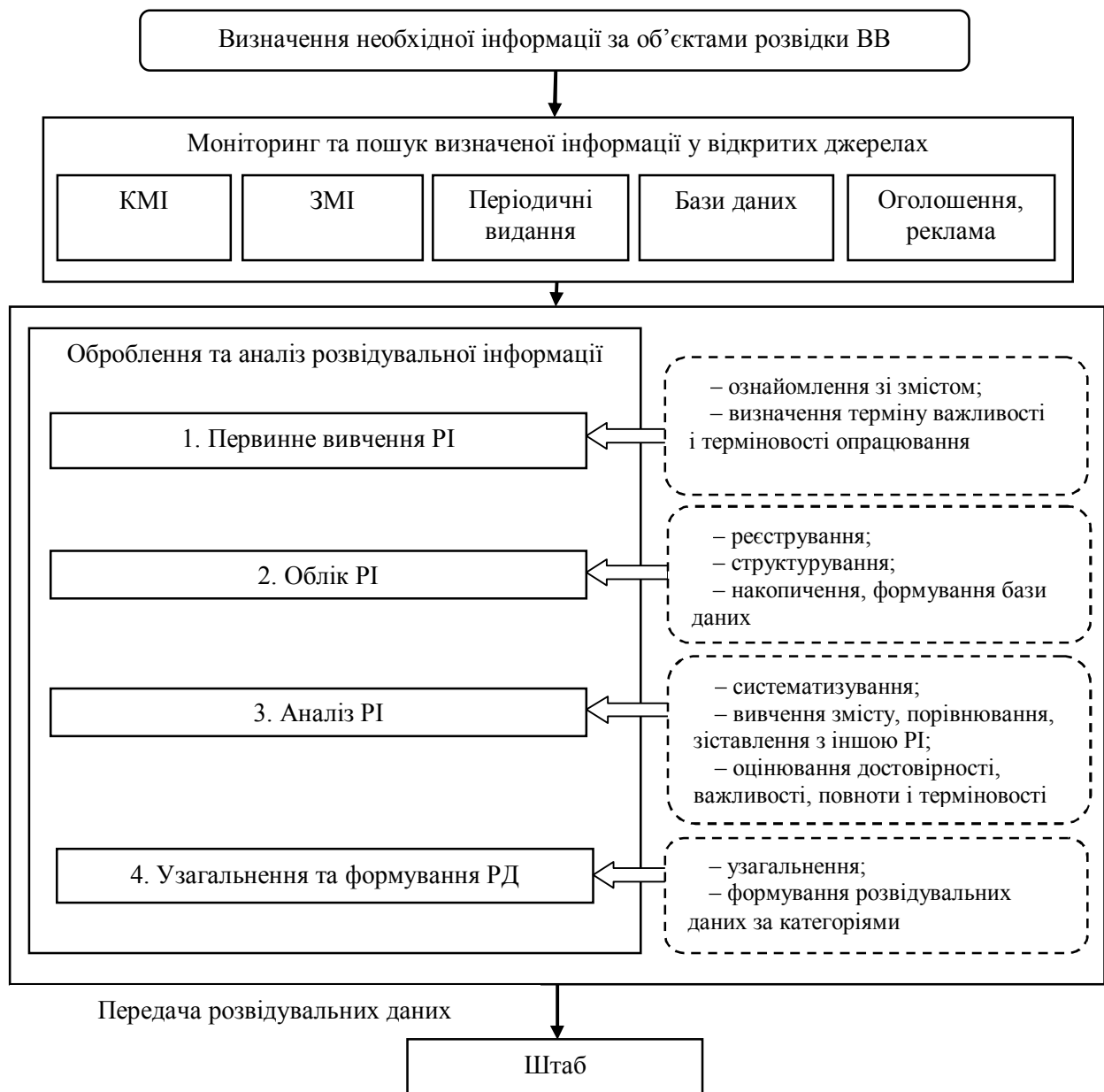
Вартість. Підготовка і всебічне забезпечення розвідувальних підрозділів потребують значних коштів та законодавчого обґрунтування їх діяльності. Розроблення програм, методик, способів моніторингу й аналізу інформації з відкритих джерел є ефективним у контексті собівартості та кінцевого продукту (розвідувальних даних).

Слід зауважити, що моніторинг та аналіз відкритих джерел інформації як спосіб ведення розвідки має дуже великий інформаційний потенціал та методичну основу, яка широко використовується у розвідувальних службах провідних країн світу та у сфері бізнес-розвідки. Цей спосіб активно застосовується і трансформується відповідно до потреб користувача та об'єкта розвідки.

Отже, визначений спосіб ведення розвідки є перспективним для органів розвідки внутрішніх військ і таким, який відповідає сучасним тенденціям розвитку правоохоронних формувань сучасності.

Порядок отримання розвідувальних даних на основі моніторингу й аналізу відкритих джерел інформації схематично подано на рисунку.

Упровадження у службово-бойову діяльність органів розвідки внутрішніх військ визначеного способу розвідки сприятиме формуванню баз даних об'єктів розвідки ВВ.

Порядок отримання розвідувальних даних на основі моніторингу й аналізу відкритих джерел інформації

На цей час підрозділи та частини військ, виконуючи завдання з охорони громадського порядку, використовують бази даних МВС з питань ідентифікації громадян (паспортних даних, причетності до скоєння злочинів). Проте бракує спільних баз даних правоохоронних формувань держави, каналів обміну оперативною інформацією в режимі On Line. Так, замкнута поліцейська автоматизована інформаційна мережа існує й обслуговує такі розвинуті в економічному плані країни, як США, Велика Британія, Франція, Японія, Канада. Навіть з патрульного поліцейського автомобіля можливо отримати необхідну інформацію, що зберігається у пам'яті

комп'ютера, підключеного до цієї службової мережі.

У Німеччині нещодавно офіційно введено єдину комп'ютерну антитерористичну базу даних. До інформаційного банку включено набір даних, необхідних для повної ідентифікації особи та ступеня її загрози для суспільства. Цю інформацію зацікавлені відомства зможуть отримувати за спеціальним запитом.

Отже, накопичення у базах даних визначеної інформації, одержаної у результаті моніторингу й аналізу відкритих джерел, сприятиме координації зусиль у системі правоохоронних

органів держави у боротьбі зі злочинністю та тероризмом.

Основними проблемними питаннями запровадження визначеного способу розвідки є такі: 1) відсутність концепції розвитку системи розвідки внутрішніх військ МВС України; 2) відсутність спеціалізованого програмного забезпечення моніторингу й аналізу інформаційного поля.

Технологічне забезпечення моніторингу й аналізу відкритих джерел інформації як єдиного способу розвідки передбачає не стільки наявність комп'ютерів, мереж і засобів зв'язку (хоча це і є необхідною умовою), скільки наявність певною мірою спеціалізованого програмного середовища, яке дозволить шукати, обробляти, аналізувати та накопичувати необхідну інформацію в автоматизованому режимі. Аналіз спеціалізованого програмного забезпечення моніторингу й аналізу відкритих джерел інформації, яке використовується провідними розвідувальними службами світу, є темою окремої публікації.

Використання об'єктами розвідки військ сучасних інформаційних технологій підвищує вимоги до органів розвідки ВВ щодо пошуку й оперативного аналізу ознак діяльності противника, а головне – прогнозування та миттєвого реагування на його протизаконну діяльність.

Висновок

У статті запропоновано й обґрунтовано можливість застосування моніторингу й аналізу відкритих джерел інформації як способу одержання розвідувальної інформації органами розвідки внутрішніх військ МВС України. При цьому використання зазначеного способу розвідки та отримання розвідувальних даних може дозволити:

– відстежувати і прогнозувати ускладнення оперативної обстановки у районах виконання службово-бойових завдань за різних умов;

– відстежувати склад, наміри, ймовірні способи дій об'єктів розвідки внутрішніх військ;

– створити і своєчасно поповнювати базу даних об'єктів розвідки внутрішніх військ;

– попереджувати протиправні групові дії порушників громадського порядку під час резонансних масових заходів тощо.

Напрямами подальшого дослідження можна вважати розроблення відповідного технологічного забезпечення та порядку підготовки фахівців з аналітики для органів управління розвідки й органів розвідки внутрішніх військ.

Список використаних джерел

1. Про розвідувальні органи України [Текст] : Закон України від 22.03.2001 р. № 2331-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 19. – Ст. 94.

2. Про оперативно-розшукову діяльність [Текст] : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

3. Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України [Текст] : Закон України від 26.03.1992 р. № 2235-XII // Відомості Верховної Ради України. – № 29. – Ст. 397.

4. Про боротьбу з тероризмом [Текст] : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.

5. Про затвердження Концепції розвитку внутрішніх військ МВС України на період до 2015 року [Текст] : наказ МВС України від 29.11.2006 р. № 1167.

6. Кондратьев, А. В. Разведка с использованием открытых источников информации в США [Текст] / А. В. Кондратьев // Зарубежное военное обозрение. – 2010. – № 9. – С. 28–32.

7. Хилсмэн, Р. Стратегическая разведка и политические решения [Текст] / Р. Хилсмэн ; пер. с англ. К. П. Сониной, О. Е. Зильберберг. – М., 1957. – 192 с.

8. Зенин, А. Разведка в сухопутных войсках США на основе анализа открытых источников информации [Текст] / А. Зенин // Зарубежное военное обозрение. – 2009. – № 5. – С. 32–37.

9. Шреер, Ф. Трансформирование разведывательных служб: как сделать их более сильными, динамичными, результативными и эффективными [Текст] : монография / Ф. Шреер. – К.; Женева : Янтарь, 2011. – 305 с.

10. Гарфинкель, С. Все под контролем. Кто и как следит за тобой [Текст] / С. Гарфинкель. – Екатеринбург : Ультра. Культура, 2004. – 432 с.

11. Осипенко, А. Л. Борьба с преступностью в глобальных компьютерных сетях:

- международный опыт [Текст] : монография / А. Л. Осипенко. – М. : Норма, 2004. – 432 с.
12. Савелий, М. Полицейская разведка в обеспечении безопасности [Текст] / М. Савелий, А. Полежаев // Профессионал. – 2005. – № 3. – С. 40–43.
13. Савелий, М. Полицейская разведка США в начале XXI века [Текст] / М. Савелий, А. Полежаев // Профессионал. – 2005. – № 1. – С. 41–43.
14. Воронов, Ю. П. Чтение между строк (контент-анализ в конкурентной разведке, и не только в ней) [Электронный ресурс] / Ю. П. Воронов. – Режим доступа : http://econom.nsc.ru/eco/arhiv/ReadStatiy/2005_11/Voronov.htm#u1
15. Доронин, А. И. Разведывательное и контрразведывательное обеспечение финансово-хозяйственной деятельности предприятия [Текст] / А. И. Доронин. – Тула : Гриф и К°, 2000. – 116 с.
16. Зеркалов, Д. В. Разведка [Текст] : хрестоматия / Д. В. Зеркалов. – К. : Наук. світ, 2008. – 190 с.
17. Гончар, Р. О. Характеристика диверсійно-розвідувальних сил суміжних з Україною держав як потенційних об'єктів розвідки внутрішніх військ під час дій у територіальній обороні [Текст] / М. М. Орлов, Р. О. Гончар, О. В. Лисенко // Честь і закон. – 2011. – № 2. – С. 19–25.
18. СПІРІ 2010: Щорічник. Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека [Текст] : пер. з англ. / Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру ; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О. Разумкова; редкол. укр. вид. : Л. Шангіна (голов. редактор) та ін. – К. : Заповіт, 2011. – 472 с.
19. Мусеїбадзе, Э. Социальные сети и интернет-прорыв 2011 [Электронный ресурс] / Э. Мусеїбадзе. – Режим доступа : <http://www.1news.az/authors/61>
20. Роль социальных сетей в организации “арабской весны” [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.memoid.ru/node>
21. Конституція України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
22. Про інформацію [Текст] : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
23. Про доступ до публічної інформації [Текст] : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
24. Спецназ Румунії. Досьє. Агентура [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.agentura.ru/dossier/romania/specnaz/>

Стаття надійшла до редакції 21.12.2012 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор І. О. Кириченко, Академія внутрішніх військ МВС України, Харків, Україна